

Naročito marljiv

Uvek ono najviše imati pred očima! Ali šta je bilo to najviše? Ako se osvrnemo oko sebe, uvek nas okružuje ruglo i beda. Valja pobeći od tog rugla i bede. Ono najviše imati pred očima! Od tada sam uvek imao pred očima ono najviše. Ali nisam znao šta je to bilo najviše. Da li je on znao?

Tomas Bernhard

Počevši od prve linije koju je povukao, kao začetka novog dela, umetnik nastavlja da se kontinuirano bori sa sobom i sa nekim problemima koji se, tom prilikom, javljaju, a to su: da li to sve ima smisla i koliko je to sad važno?! Ako umetnik prevaziđe inicijalni strah, prve udare nespokoja, postoji mogućnost da poveruje da smisao u svemu tome, ipak, postoji. Nastavivši dalje, umetnik nailazi na nova pitanja, susreće se sa zagovornicima argumenta *umetnost radi umetnosti*, kao i sa drugom stranom ogledala, sa zagovornicima verovanja u društveno odgovornu stranu umetnosti. Nakon takvih podela umetnik biva odmah stavljen na slepi kolosek, ili upućen na „veslanje na pučini”, suočavajući se sa pitanjima filozofije, istorije estetike, umetnosti, književnosti, morala. Treba ipak reći da i jedna i druga strana robuju svojim regulativama. Drugim rečima, svi pisani tekstovi o moralnosti umetnosti, kao i pozivanje na Vajlda ili Gotjea, na čistu umetnost - to je samo jedna strana ogledala, dok druga strana sve to vidi sa marksističkog stanovišta i sagledavanja da umetnost služi čovečanstvu i revoluciji. Kako danas živimo u vremenu ekstrema, u jednom nasilnom i veoma ubrzanom trenutku, onda vredi reći i koju reč o razmišljanju njihovih krajnjih polova. Primećuje se da oba pola razumeju da je umetnost u stvari nezavisni domen koji se nalazi u

eksternoj relaciji prema društvu. Za jedan od polova umetnost se razume kao autonomni duh koji na osoben način oko sebe privlači hipersenzitivnu ljudsku populaciju, koja u takvom hramu nalazi jednu vrstu utehe i spas od narastajućeg talasa podlog, ružnog, agresivnog, svirepog i nadasve materijalističkog društva. Kada govorimo o drugom polu, tu se jasno vidi potreba da se umetnost na što jasniji način predstavi kao moćni instrument komunikacije u službi društvenih promena. Možemo se zapitati, a gde je umetnik u svemu tome?

Kada pažljivo sagledamo i napravimo jedno malo odstupanje od svega, mesto umetnika i njegov pogled na svet biva ubačen u jedan od ova dva pola. Važno je napomenuti da se od XIX veka nije mnogo toga promenilo u razmišljanju ljudi po pitanju umetnosti, dok ona sama traga i upire se, u pokušaju da bude živa i pokretljiva, gasi se u trenu ako biva ukopana ili sputana, ona teži da bude neprestano u toku. Naravno, postoji potreba da se umetnost odupre generalizaciji (možemo reći još od prvih pokušaja 70ih godina prošlog veka), da se integriše u život, od ličnog do krajnje totalnog, političkog aspekta. Međutim, zapadna kultura i dalje teži podeli, ma koliko se umetnici borili protiv jednog takvog uštogljenog stava. Zato nije ni čudo što je na Dokumentima V u Kaselu, Daniel Buren rekao: da sve više izložbi nisu izložbe umetničkih dela, već izložba izložbe kao umetničkog dela. Kako se može razumeti Buren, izložba biva samo jedan dekorativni trenutak koji je namenjen preživljavanju hramova umetnosti. Svedoci smo da ni sami muzeji nisu u stanju da adekvatno odreaguju na nove udare koji dolaze od strane umetnosti. Ti nasrtaji koji se javljaju tokom vremena žele da utiču da se *bela kocka* napokon promeni.

Vredi reći da je kapitalizam uspeo ne samo da slomi drugačije razmišljanje koje je dolazilo od strane istočnog bloka, već i da je tokom svog ustoličenja u svetu imao nemerljiv doprinos drugačijem sagledavanju društva, kulture i umetnosti. Možemo se pozvati i na to, što je Marks pisao još u svojim ranim radovima, da je kapitalizam uspeo ne samo da podeli ljude na radničku i vladajuću klasu, nego je uspeo da i naša čula promeni. Umesto da se bori za drugačija sagledavanja i usavršavanja, kapitalizam je samo trošio vreme stičući novac da što više kupuje. Kako kaže rani Marks: *Tvoj novac može jesti, piti, ći na ples, gledati pozorišne predstave i prisvajati umetnička dela*. Ovakva kombinacija privatnog vlasništva i podela rada, rezultirala je još većom polarizacijom upotrebne vrednosti koja biva svedena na puku korisnost i razmenske vrednosti koje su sve što je čovek ikad stvorio pretvorile u običnu robu. Nastavljajući dalje, Marks je verovao da bi pojavom takvog odnosa užitak i potreba definitivno izgubili svoju egoističku prirodu, a upotreba više ne bi bila svedena na puku korisnost. Naravno, kasnije je Marks napustio svoju utopijsku misao i okrenuo se konstruisanju teorije naučnog socijalizma. Umetnik opet ostaje sam.

U današnjem svetu svedoci smo jedne veoma zanimljive sprege umetnosti i tehnologije sa kojom se kapitalizmu daje mogućnost da na veoma lak način izbaci suštinu iz umetničkog rada. Pojavljuje se trenutak u kojem se javlja ideja preduzetništva i proces lišavanja sopstvenosti koji paradigmatički razlike počinje da tretira na drugačiji način. Drugim rečima, teži se razdvajanju kreativnosti i otpora, gde je pojava umetnika kao brenda krajnji domet. Kada pogledamo kako je moderna u svom zenitu krenula da dovodi u pitanje prirodu kao površinu osećajnog iskustva, današnja savremena umetnost ide korak dalje. Pokušava da sagleda trenutak u kojem se javlja propitivanje i analiza tehničkih medija, koji, između našeg pogleda i sveta, stvaraju vlastitu informacijsku stvarnost. I u takvom svetu umetnik ima svoje mesto, a potreba da se ne ostane u mestu je prirodan sled koji prati i sama umetnost, poput mladog Bernharda koji, u svojoj priči *Dete*, nije hteo da ostane prikovan za jedno mesto već je krenuo svojim biciklom za Salzburg. Ideja koja se tim putem javila nije bila loša, tražila je aktivniju ulogu i drugačiji pogled na svet koji nas okružuje. Svet koji istovremeno može biti i krajnje heterogen i nepodnošljivo monoton, gde umetnik postaje izvor ideje. Često se desi da, kao kad složimo deo slagalice ili priče, otkriće zapravo nije dolaženje do nekakve postavke za tvrdnju ili odbranu, već saznanje da nešto pristaje. Umetnik sa svojom pričom pristaje svetu u kome se nalazimo. A ko zna svoju priču? Naravno, to nema nikakvog smisla kad svi mi živimo u sred jedne takve priče.

Predrag Terzić